

«Tusenårsriket»

Foredrag ved LBKs kirkemøte 2019 – av professor Keith Wessel, Martin Luther College, New Ulm, MN

Ideen om et «tusenårsrike» har gjennomsyrt mange kulturer til mange forskjellige tider – muslimsk, hinduistisk, persisk, koreansk, osv. Mens jeg forberedte meg til turen hit, hørte jeg på noen foredrag om norsk mytologi av den amerikanske turguiden Rick Steves. Jeg lærte at til og med her i det gamle Norge fantes det tanken på et tusenårig rike med fred og framgang som til slutt skulle stige fram på jorden når Balder, Odins sønn, sto opp fra de døde og vendte tilbake i sin flyvende båt (*Skibladnir* – en båt som hans mor Frigg hadde i sin lomme) til en jord som var blitt ødelagt i Ragnarok. Denne gjenkomsten skulle bli etterfulgt av den treårige vinteren og det siste endetidsslaget mellom trollene og gudene hvor bare noen få gudinner skulle overleve. Men som jeg sa innledningsvis, nordmennene var langt ifra de eneste som gikk med slike drømmer.

Blant dem som har hatt slike drømmer gjennom historien, må vi også inkludere forskjellige kristne grupper. Den augsburgske bekjennelsen fra 1530 advarte ganske skarpt mot hele ideen om et tusenårsrike. I artikkel XVII, *Om Kristi gjenkomst til dom*, leser vi:

Like ens lærer de at Kristus ved verdens ende skal vise seg for å dømme, og at han skal vekke opp alle døde. De fromme og utvalgte skal han gi evig liv og evige gleder, men de ugudelige mennesker og djevlene skal han fordømme til å pine uten ende.

De fordømmer gjendøperne, som mener at det skal være en ende på de fordømte menneskers og djevlers straffer. De fordømmer også andre som nå sprer jødiske meninger om at før de døde står opp, skal de fromme tilegne seg herredømmet over verden, etter at de ugudelige alle steder er slått ned.

De lutherske bekjennerne hadde rett når de identifiserte gjendøpernes ideer som «visse jødiske meninger». For til syvende og sist stammer tanken på et tusenårsrike fra jødiske grupper som levde i den mellomtestamentale perioden da det florerte med apokalyptisk litteratur.¹ Likevel er det interessant å legge merke til hvor raskt denne drømmen også ble innlemmet i kristen tenkning. De jødiske endetidsskriftene *1. og 2. Enok* hadde stor innflytelse på en tekst fra begynnelsen av det 2. århundre e.Kr. som kalles *Barnabas' brev*. I dette skriftet blir verdens historie beregnet til 7000 år, som en parallell til skapelsen på syv dager. Likesom den syvende dagen var en hellig sabbat, vil også det syvende tusenåret bli en hellig sabbat med hvile og fullkommenhet (se *Barnabas* 15,4–7). Den kristne biskopen Papias av Hieropolis (d. 163 e.Kr.) var en fremstående forkjemper for tanken om et tusenårsrike. Det samme var hans samtidige Justin Martyr (d. 165 e.Kr.). I sitt forsvarsskrift *Dialog med jøden Trypho* framholder Justin for sin jødiske venn en oppfatning basert på Jesaja og Esekiel om at Jerusalem skal bli hovedstaden i Kristi tusenårige herskerverde på jorden (kap. LXXX).² Tanken på et tusenårsrike på jorden med

¹ James D. Tabor, «Ancient Jewish and Early Christian Millennialism,» i *The Oxford Handbook of Millennialism*, red. Catherine Wessinger, 2011, 252. Tabor plasserer denne perioden mellom 200 f.Kr. og 200 e.Kr.

² Det er interessant at Justin deler denne tanken til en jøde nettopp på denne tiden. Bare noen få tiår tidligere hadde nemlig keiser Trajan ødelagt Jerusalem fullstendig og gjenoppbygd byen som en romersk by som ble kalt Aelia Capitolina, og hvor ingen jøder fikk komme inn.

Kristus som hersker, finner vi også i skriftene til Lactantius³, som var lærer til Konstantins sønn i tiden like før kirkemøtet i Nikea. Vi kan fortsette å nevne personer fra middelalderen, som Joakim av Fiore og hans syn om den gudfryktige siste keiser; taborittene (etterfølgere av Jan Huss); Thomas Müntzer; gjendøperne som forsøkte å opprette et synlig gudsrike på jorden i byen Münster, ledet av Melchior Hoffman. Det var akkurat i rett tid da lutheranerne distanserte seg fra gjendøperne i bekjennelsen sin. Münster-opprøret som forsøkte å opprette det nye Jerusalem, startet i 1534, men ble slått kraftig ned av myndighetene året etter. Disse få eksemplene er nok til å vise at denne tanken på et synlig Guds-rike på jorden har påvirket kristen tenkning i lang tid, og den har fortsatt like fram til i dag.

Dette leder oss til vårt emne. I dette foredraget vil jeg behandle læren om tusenårsriket ved hjelp av følgende punkter:

1. En beskrivelse av de forskjellige tolkningene av Åpenbaringsboken;
2. En nærmere behandling av Åp 20,1–6, hovedstedet om tusenårsriket;
3. En beskrivelse av noen av de farer for det åndelige livet som læren om tusenårsriket fører med seg.

Aller først trenger vi å gi en skikkelig definisjon. Ordet «millennium» (som er det vanlige engelske ordet for «tusenårsriket», o.a.) er selvfølgelig et latinsk ord som ordrett oversatt betyr «tusen av år». Det greske ordet for dette latinske uttrykket er χίλια ἔτη (Åp 20,7 m.fl.) som betyr «ett tusen år». I mange forskjellige kulturer og religiøse tradisjoner som refererer til en periode på ett tusen år (og det fins mange!), kan dette tallet enten bety et nøyaktig antall år som består av 365 dager, eller det kan bare være et symbolsk tall. Catherine Wessinger, professor i historie og religion ved Loyola Universitetet i New Orleans, gir denne definisjonen som omfatter hele spekteret av alle variasjoner av milleniaristisk tankegang:

Millennialisme er det frimodige håpet om at en gang i nær framtid vil det skje en overgang – enten brått eller gradvis – til en «kollektiv frelse»,⁴ som vil bli satt i verk av en guddommelig eller overmenneskelig representant og/eller av mennesker som virker i samsvar med en guddommelig eller overmenneskelig plan. Profeter, messiaser, forkynnere, og tekster oppstår for å overbringe budskap som både åpenbarer framtiden og gir instruksjoner om hva mennesker må gjøre for å få være med i det nært forestående riket. Man betrakter en *profet* som en som taler ord som er gitt ham av den guddommelige eller overmenneskelige representanten. Forskere bruker det hebraiske ordet *messias* for å beskrive en enkeltperson som man tror vil bli fylt med kraft av den overmenneskelige agenten for å skape den kollektive frelsen.⁵

³ *The Divine Institutes*, bok 8.

⁴ Norman Cohn, «Medieval Millenarianism: Its Bearing on the Comparative Study of Millenarian Movements», i *Millennial Dreams in Action: Essays in Comparative Study*, redigert av Sylvia L. Thrupp, 31–43. The Hague, Mouton; Norman Cohn, *The Pursuit of the Millennium: Revolutionary Millenarians and Mystical Anarchists of the Middle Ages* (Oxford University Press, 1970). Yonina Talmon: «Millenarian Movements». *Archives Europeenes de Sociologie* 7: 159–200 – alle slik de blir sitert av Wessinger.

⁵ Catherine Wessinger, «Millennialism in Cross-Cultural Perspective,» i *The Oxford Handbook of Millennialism*, red. Catherine Wessinger, 2011, 3. Om ikke annet er nevnt, er alle sitater fra *The Oxford Handbook*-seriene hentet fra internettutgavene som kan nås via biblioteket ved Martin Luther College. Denne digitale databasen gjengir de trykte utgavene fra Oxford University Press.

Denne definisjonen dekker med vilje et vidt spekter av kulturer og trossystem, for tanken på et tusenårsrike (som jeg nevnte ovenfor) er ikke noe som bare fins innenfor jødedommen eller kristendommen. Det følgende er en god kristen definisjon: «Millennialisme er den troen av det skal komme en periode med fred og rettferdighet på jorden i samband med Kristi andre komme.»⁶ I sin bok om de siste tider (*End Times*) gir vår venn og kollega professor Thomas Nass noen tilleggsdetaljer som kan være til hjelp:

Mange kristne lærere sier at det vil komme en tusenårsperiode med velstand og velsignelse straks før den siste dommen. De kaller denne tusenårige perioden for tusenårsriket (*millennium*) ... Millennialister skiller seg mye fra hverandre i hvordan de beskriver tusenårsriket. Generelt blir det imidlertid beskrevet som en ufullkommen gullalder på jorden. Synd og død vil fortsatt eksistere, men de fleste mennesker vil være troende, og fred og rettferdighet vil ta overhånd. Det kommer til å bli slutt på kriger, og det skal bli en velstand som aldri før. Kort sagt, tusenårsriket vil bli en halvveis utopisk periode på jorden som varer i tusen år.⁷

I. De forskjellige tolkningene av Johannes' Åpenbaring og tusenårsriket

I sitt kapittel om millennialisme i *The Oxford Handbook of Eschatology*,⁸ gir Timothy Weber en nøyaktig oversikt over de forskjellige tolkningene av Åpenbaringsboken, og jeg vil sammenfatte hans hovedpunkter nedenfor. Han nevner fire spesifikke tolkningsmetoder.

Den første er den *preteristiske* tolkningen. Denne metoden understreker den historiske sammenhengen som Åpenbaringsboken ble skrevet i, nemlig Johannes' eksil på Patmos og det brevet som han forfattet til de forfulgte kirkene i Lille-Asia. Preterister hevder at dette er den *eneste* mulige metoden. Boken var bare beregnet på den samtidige leserne, og hensikten var bare å gi dem trøst og oppmuntring. Med andre ord, preterister hever at Åpenbaringsboken ikke har noe som helst å si om framtidige hendelser etter de første århundret. Så preterismen legger vekt på det faktiske på bekostning av det profetiske.

Den andre metoden er *historisismen*. Den framhever Åpenbaringsbokens profetiske natur. «Historisistiske fortolkere plasserer seg selv i den profetiske tidslinjen slik at de kan avgjøre hvilke profetier som allerede er oppfylt og hvilke som ennå ikke er det.»⁹ I sin kommentar til Åpenbaringsboken kaller Becker denne metoden for den «kirke-historiske» tolkningen, og han nevner at både Luther og de fleste ortodokse lutherske kommentatorer har brukt denne metoden helt fram til vår tid.¹⁰ Likevel er svakheten med denne tilnærmingen at den «leter etter spesifikke

⁶ Timothy P. Weber, «Millennialism», i *The Oxford Handbook of Eschatology*, red. Jerry L. Walls, 2007, 365.

⁷ Thomas P. Nass, *End Times: Jesus Is Coming Soon*, red. Curtis A. Jahn, 1. utgave (Milwaukee, WI: Northwestern Publishing House, 2011), 242–43.

⁸ Timothy P. Weber, «Millennialism», i *The Oxford Handbook of Eschatology*, red. Jerry L. Walls, 2007, 365–383.

⁹ Weber, 366.

¹⁰ Siegbert W. Becker, *Revelation: The Distant Triumph Song* (Milwaukee, Wis: Northwestern Publishing House, 1985), 13.

personer eller hendelser i hver symbolsk detalj i boken», noe som resulterer i menneskelige oppfatninger som ofte ikke er annet enn fromme gjetninger.¹¹

Den tredje metoden er den *futuristiske*. Denne er helt motsatt av den preteristiske metoden. Tilhengerne av denne metoden hevder at Åpenbaringsboken slett ikke ble skrevet for de samtidige leserne. I stedet ble den skrevet utelukkende for å tale om framtidige hendelser som lå langt framme i tid og som bare skulle skje ved tidens ende. Weber nevner at jesuittiske teologer etter reformasjonen var særlig ivrige med å arbeide for dette synet fordi hvis Åpenbaringsboken *bare* beskriver fjerne framtidige hendelser, er det umulig å identifisere Antikrist med pavedømmet.¹² I senere tid har denne oppfatningen ført til utrolig komplekse skildringer av hva som skal skje ved tidens ende.

Den fjerde metoden er den *idealistiske*. Denne metoden forsøker ikke å binde spesifikke detaljer i Åpenbaringsboken sammen med spesifikke historiske eller framtidige hendelser, men tolker symbolismen som vi finner i boken, som enkle, pittoreske beskrivelser av det pågående slaget mellom godt og ondt, mellom Satan og Kristus og Kristi kirke. Becker nevner at Luther ikke var en strikt «historisist», men også flørtet med den idealistiske metoden, og Becker mener at den idealistiske metoden gjør oss i stand til å lese boken «som en tydelig bok».¹³ Vi fornekter ikke den historiske sammenhengen som Åpenbaringsboken ble skrevet i. Samtidig er det slik at den apokalyptiske forfatterstilen, den idealistiske tilnærmingen, får oss til ikke å presse symbolene og billedspråket for langt,¹⁴ men heller å tolke dem nesten på samme måten som vi tolker lignelser. I tillegg styres denne metoden av troens analogi i det de klare stedene i Skriften kaster lys over de mer uklare.

Disse forskjellige tolkningsmetodene av Åpenbaringsboken står direkte bak de forskjellige tolkningene, spesielt når det gjelder tusenårsriket.¹⁵ Egentlig fins det tre. (Mens jeg går kort gjennom disse forskjellige systemene, kan dere følge med på diagrammet i tillegget bakerst i manuskriptet.) Disse tre er premillennialisme, postmillennialisme og amillennialisme.

Premillennialismen lærer at det skal komme et tusenårig rike med Kristus som hersker på jorden (sannsynligvis i Jerusalem), og at Kristus skal komme igjen *før* (pre) tusenårsriket. Selv om det fins mange variasjoner av premillennialistiske systemer, er dette det grunnleggende. Kristus skal komme synlig tilbake til jorden, og de «rettferdige» skal bli oppvekt til liv for å herske sammen med Kristus i 1000 år, som Åp 20 sier. Ifølge den veldig strikte kronologien som man følger ut fra Åp 20, vil det deretter komme en «kort tid» da Satan blir sluppet løs etter at de tusen årene er over. Troen på at «den første oppstandelsen» i Åp 20 må være en fysisk oppstandelse, medfører at det da skal komme en andre oppstandelse. Premillennialister tro at denne andre oppstandelsen skal være en oppstandelse av alle mennesker (ikke bare «de rettferdige»), for at de skal stå foran

¹¹ Becker, 14. Becker nevner for eksempel at Luther mente at vranglæreren Marcion var «den andre engelen» i synet med plagene.

¹² Weber, «Millennialism», 366.

¹³ Becker, *Revelation*, 15.

¹⁴ Becker, 15.

¹⁵ Selv om vi ikke skal gå nærmere inn på denne tanken her, ser jeg Moore's bemerkning at millennialismen ofte har de gjentakende temaene om hellige tider, hellig geografi og hellige samfunn (folk, vanligvis i en egalitær mening). Se Rebecca Moore, «European Millennialism», i *The Oxford Handbook of Millennialism*, red. Catherine Wessinger, 2011, 284.

«den store, hvite tronen». Når dommen er fullbyrdet og Satan er kastet ikke ildsjøen, innledes en tid med den nye himmel og den nye jord. Premillennialistisk tenkning er bundet til å lese Åpenbaringsboken som en kronologisk framstilling av verdens ende.

Spesielt i Amerika har premillennialismen utviklet et utrolig antall variasjoner av dette generelle mønsteret. Den mest vanlige er det vi kaller «dispensasjonalistisk millennialisme».¹⁶ Denne oppfatningen går på at Gud handler med menneskene i verden på forskjellige måter til forskjellige tider. Disse forskjellige periodene kalles «tidsaldre» (eng. *dispensations*), og tradisjonelt har premillennialister tenkt at antallet tidsaldre korresponderer med det bibelske tallet syv. Den følgende tabellen er fra Tom Nass' framstilling av de siste tider:¹⁷

	Tidsalder	Tidsperiode
1	Uskyld	Fra skapelsen til Adams fall
2	Samvittighet	Fra syndefallet til syndfloden
3	Styre	Fra syndfloden til Abraham
4	Løfte	Fra Abraham til Moses
5	Lov	Fra Moses til Jesu første komme
6	Nåde	Fra Jesu første komme til hans andre komme
7	Rike	Fra hans andre komme inn i evigheten

Andre dispensasjonister har utviklet en tabell over hele den menneskelige historien som også beskriver verdenshistoriens «syv tider» ved hjelp av spesielle kjennetegn på hver av de syv menighetene i Åpenbaringsboken. For eksempel er vår verden i dag «Laodikeas tid» – den siste av syv menighetene og som var kjent for sin lunkne holdning til evangeliet. På amerikansk fjernsyn er det en forkynner med navn Jack van Impe som er en spesielt populær dispensasjonalistisk premillennialist og kjent for sine bøker og filmer i *Left Behind*-serien. Slike forkynnere går detaljert inn på de daglige nyhetene og verdenshendelsene, og forklarer hvordan vi kan se profetiene bli oppfylt like foran øynene våre. En nettside hevder at Ronald Wilson Reagan var Antikrist fordi han hadde seks bokstaver i hvert av de tre navnene sine, noe som blir «666», og som etter sin presidentperiode flyttet til et hus i Bel-Air, California, som hadde gateadressen 666 St. Cloud Drive.¹⁸ Slike ville påstander er meget vanlige.

Men kanskje det her er på sin plass med et tankevekkende sitat av Wessinger:

¹⁶ For en generell oversikt, se Glenn W. Schuck, «Kristen dispensasjonisme», i *The Oxford Handbook of Millennialism*, red. Catherine Wessinger, 2011, 515–528.

¹⁷ Nass, *End Times*, 292.

¹⁸ <http://www.kimmillerconcernedchristians.com/Unsealings/1312.pdf>

Siden den millennialistiske bevegelsen grunner sine oppfatninger på forutsigelser av profeter, messiaser og skrifttolkere, og det fullkomne tusenårsriket aldri har inntrådt, må millennialistene også ta stilling til profetiens mistak.¹⁹

Det er også dispensjonalistiske millennialister som står bak enda flere variasjoner av det historiske mønsteret, særskilt i samband med spørsmålet om når «bortrykkelsen» vil finne sted.

Bortrykkelsen er en falsk lære som i bunn og grunn hevder at Jesus skal komme hemmelig tilbake til jorden for andre gang for «rykke bort» de troende fra denne jorden. De bygger denne oppfatningen på Jesu ord i sin endetids-preken i Matteus-evangeliet, hvor han sier: «Da skal to menn være ute på markene; én blir tatt med, én blir igjen. To kvinner skal male sammen på kvernen; én blir tatt med, én blir igjen» (Matt 24,40–41). Andre steder er også viktige for dem, som for eksempel Paulus' beskrivelse i 1 Tess om hvordan de troende skal bli rykket bort i skyene for å møte Herren (1 Tess 4,17).²⁰ Det er utviklet flere variasjoner av læren om bortrykkelsen, særskilt med henblikk på når bortrykkelsen skal komme til å inntreffe i forhold til «den store trengsel», som skal bli en spesielt ond tid på jorden. Det fins derfor dispensjonalistiske premillennialister som tror at bortrykkelsen skal skje enten før, midt i eller etter den store trengsel (eng. «pre-, mid-, and post-tribulation dispensational premillennialists»!)

Postmillennialister tror at Kristus skal komme igjen *etter* tusenårsriket. Men det tusenårsriket disse tenker på er ikke helt det samme som premillennialistenes forestilling. Postmillennialistene forestiller seg et synlig Kristi rike på jorden. Den beste måten å beskrive det på, er følgende: Menneskeheten vil gradvis utvikle seg, og under påvirkning av kirken vil livet i verden bli bedre og bedre – en gullalder – helt til Kristus kommer i herlighet til denne verdensfreden. Postmillennialismen har hatt vanskelig tider i det siste siden verden nettopp avsluttet det blodigste tiåret i historien. Men postmillennialistisk tenkning ligger likevel fortsatt på lur rundt omkring i verden i alle ideer som handler om en utvikling mot «fred og likehet» – som er det sentrale i den moderne sosialistisk agenda.

I motsetning til disse to lærene, står amillennialismen eller ikke-millennialismen. Uttrykket er nyttig, men ikke helt nøyaktig. For egentlig tror også amillennialister (som vi er) på et tusenårsrike. Men vi tror ikke på et rike der Kristus skal herske fysisk på jorden i tusen år. I stedet tror amillennialister (i harmoni med den *idealistiske* tolkningsmetoden som vi nevnte tidligere) at «tusenårsriket» er nå, nemlig tiden mellom Kristi første komme og hans andre komme, når troende føres til tro for å bli gjort til konger og prester som skal tjene vår Gud og Far (Åp 1,6). Uttrykket amillennialistisk er ment å bekjempe tanken på et synlig, jordisk styre av Jesus i tusen år.

Liksom premillennialismen sto fram tidlig i kirkehistorien, gjorde også amillennialismen det. Den vestlige kirken er blitt kraftig påvirket av Augustin som var en framstående forkjemper for amillennialismen. Jeg vil ganske enkelt la ham selv få komme til orde et øyeblikk slik at det blir klart hva han lærte:

¹⁹ Wessinger, «Millennialism in Cross-Cultural Perspective», 7.

²⁰ Da jeg var pastor i Sørstatene, så jeg veldig ofte klistremerker på bilene som advarte mot bortrykkelsen: «Har intet ansvar dersom sjåføren plutselig forsvinner» (eng. «Not responsible if driver suddenly disappears»).

Nå kan «de tusen årene», så langt jeg kan se, tolkes på én av to måter. Én tolkning er at denne hendelsen skal inntreffe i det sjette og siste tusenåret (den sjette «dagen», det tidsrommet som nå passerer, og at da Johannes talte om den siste delen av dette tusenåret som «ett tusen år», brukte han, i overført betydning, helheten for å beskrive en del. (Etter denne «sjette dagen» kommer «sabbaten» som ikke har noen kveld, nemlig den endelige hvilen for de velsignede.)

Den andre tolkningen lar de «tusen årene» stå for alle årene i den kristne tidsalder, et fullkomment tall som blir brukt for å beskrive «tidens fylde» ... Hvor mye riktigere er det derfor ikke å la tallet ett tusen stå for helheten, siden det er som en kube, mens ett hundre bare er kvadratet av ti? På samme måte fins det ingen bedre tolkning av teksten: «Han har kommet i hu sin pakt for evig: ordet han talte til tusen slektledd,» enn å forstå «tusener» som «alle» slektledd. (*City of God*, 20.7)²¹

Dette var en kort oversikt over de forskjellige måtene å tolke Åpenbaringsboken på. Nå skal vi rette oppmerksomheten mot selve tusenårsriket.

II. Johannes' Åpenbaring 20

Selve tanken på et tusenårsrike kommer fra Johannes' Åpenbaring 20 som er det eneste stedet i Skriften hvor uttrykket «ett tusen år» er hovedtema i teksten. Åp 20,1–6 er faktisk «det viktigste og mest innflytelsesrike avsnittet i hele boken. Hvordan kommentatorene betrakter tusenårsriket, avgjør faktisk til en stor grad hvordan hele Åpenbaringsboken blir tolket.»²² Robert Mounce tillegger i sin kommentar til Åpenbaringsboken: «Tendensen til mange fortolkere på dette punkt er at de blir forsvarere av et helt spesielt syn på tusenårsriket.»²³

Det beste stedet å begynne med en utlegning av denne teksten (og alle andre tekster også), er å se på hvor den forekommer i boken. Luthersk eksegesi beveger seg i stadig større sirkler. Når vi støter på et skriftsted som er vanskelig å forstå, gjør vi følgende:

1. Vi ser først om versene som står like før eller etter kan kaste lys over stedet eller setningen.
2. Deretter ser vi på innholdet i hele kapitlet.
3. Deretter studerer vi boken i sin helhet, og hvor stedet står i boken.
4. Vi tar også historiske faktorer med i betraktningen, som for eksempel forfatterens stil, når boken ble skrevet, den historiske bakgrunnen, etc.
5. Så studerer vi boken i forhold til hele Bibelen.
6. Etter at vi har samlet all denne informasjonen, må vi også se tolkningen i lys av *troens analogi*. Det betyr er at vi i vår tolkning må betrakte alle steder i Skriften som taler om

²¹ William C. Weinrich, red., *Revelation*, 1. utgave, vol. XII, Ancient Christian Commentary on Scripture, New Testament (IVP Academic, 2014), 322.

²² Louis A. Brighton, *Revelation* (Concordia Publishing House, 1999), 533.

²³ Sitert i Brighton, 533, fotnote 2.

det spesifikke emnet, og deretter se på hvordan dette stedet forholder seg til Skriftens sentrale lære, læren om rettferdiggjørelsen av nåde ved troen på Jesu Kristi fortjenester.²⁴

Så her har vi altså Johannes' Åpenbaring 20. Jeg har valgt å bruke en nyere engelsk oversettelse, *The Christian Standard Bible (CSB)*. (I den norske oversettelsen bruker vi Bibelselskapets oversettelse fra 2011; o.a.). Jeg refererer også til den greske teksten når det er nødvendig.

Og jeg så en engel stige ned fra himmelen med nøkkelen til avgrunnen og en stor lenke i hånden.² Han grep dragen, den gamle slangen, som er djevelen og Satan, og bandt ham for tusen år.³ Så kastet engelen ham i avgrunnen, låste igjen og satte segl over den, så han ikke lenger skulle forføre folkene, ikke før de tusen år var gått. Etter det skal han slippes løs en kort tid.

⁴ Og jeg så troner, og noen satte seg på dem, og de fikk makt til å holde dom. Og jeg så sjelene til dem som var blitt halshugget på grunn av Jesu vitnesbyrd og Guds ord, de som ikke hadde tilbedt dyret eller dyrets bilde, og ikke tatt imot merket på pannen eller hånden. De ble levende igjen og hersket som konger sammen med Kristus i tusen år.

⁵ Men de andre døde ble ikke levende før de tusen år var gått. Dette er den første oppstandelsen. ⁶ Salig og hellig er den som får ta del i den første oppstandelsen. Over dem har den annen død ingen makt. De skal være Guds og Kristi prester og herske som konger sammen med ham i tusen år.

Når det gjelder tolkningen av Åpenbaringsboken, er det noen nøkkelspørsmål vi trenger å stille angående denne teksten:

- Hvordan og når er Satan «bundet»?
- Hva er «den første oppstandelsen»?
- Hva er «den annen død»?
- Og hva er altså «de tusen årene»?

IIa. Konteksten til Johannes' Åpenbaring 20

La oss først se på den umiddelbare sammenhengen til Johannes' Åpenbaring 20. I konservative bibelske kretser er det akseptert at det er apostelen Johannes som er forfatteren til boken, og dateringen settes vanligvis til omkring år 95 e.Kr. Dette plasserer bokens tilkomst til tiden da den romerske keiseren Domitian hersket (81–96 e.Kr.). Dette er det tidspunktet som kirkefaderen Irenaeus anslår i sitt skrift «Mot vranglærene».²⁵ En bok fra det 2. århundret, Johannes' gjerninger, som blir betraktet som et nytestamentlig apokryft skrift, indikerer også at Johannes

²⁴ Se forklaringen på troens analogi i Daniel M. Deutschlander, *Grace Abounds: The Splendor of Christian Doctrine* (Milwaukee, WI: Northwestern Publishing House, 2015), 78–83.

²⁵ Irenaeus, *Against the Heresies*, V.xxx. Alexander Roberts, James Donaldson og A. Cleveland Coxe, red., *Ante Nicene Fathers, Volume 1: Apostolic Fathers: 001* (Edinburgh: Eerdmans Pub Co, 1988), 558–60.

og andre kristne led forfølgelse under Domitians regjering, selv om akkurat dette skriftet hører med til de mer fantasifulle hellige skriftene mer enn til seriøs historie.²⁶

Det er vanskelig å fastslå hvordan forfølgelsen av de kristne i Lille-Asia skjedde under Domitian og hvor lenge den varte. Skriften taler ikke spesifikt om den. Den nevnes i det berømte stedet i kapittel 2 om å «være tro til døden», og vi kan slå fast at det enkelte steder virkelig dreide seg om alvorlige forfølgelser. Vi leser også i brevet til menigheten i Pergamon om at de hellige bodde på et sted «hvor Satan har sin trone», og vi vet at det trofaste kristne trosvitnet, Antipas, led martyrdøden i den byen (Åp 2,13). Vi vet også fra samtidige romerske historikere²⁷ at han gjenopplivet keisertilbedelsen, noe som hadde forsvunnet under styret til hans far Vespasian og broren Titus, som han etterfulgte. Sannsynligvis forsøkte han å innføre dyrkelsen av keiserfamilien over hele riket. I dag blir Domitian først og fremst husket for sin drastiske pengepolitikk i det han revaluerte sølv-denaren og økte dens renhetsgrad med 12%.²⁸ Dette førte naturligvis til en devaluering av alle de sølv-denarene som innbyggerne eide. Noen har spekulert i at dette kan ha ført til stor uro i Romerriket og skapt en atmosfære hvor misfornøyde borgere og andre «non-konformister» (som for eksempel jøder og kristne) ofte ble målgrupper for de keiserlige styrkene. Dette vet vi ikke helt sikkert. Vi vet imidlertid at Domitian generelt hadde en økende konflikt med senatet og ble til slutt henrettet i år 96 e.Kr. av en konspiratorisk bande som satte den gamle Nerva på tronen. Dermed endte det flaviske dynastiet. Pliny d.y. forteller oss at senatet dømte den døde tyrannen til *damnatio memoriae*, som betyr at Domitians navn skulle fjernes fra alle offisielle protokoller, monumenter og statuer.²⁹ Men selv om noen av disse vurderingene er tvilsomme, får vi likevel et generelt bilde av en egoistisk romersk keiser som brukte sin maktposisjon til å gjeninnføre ikke bare tradisjonell romersk religion, men også keiserdyrkelsen, og som ofte var i opposisjon til den herskende eliten i Romerriket. Dette passer sammen med bakgrunnen for Åpenbaringsboken om at religionsforfølgelsen over hele riket sammenfalt med denne jordiske kongens personlighet.

Et formål for Gud Den Hellige Ånd med å skrive Åpenbaringsboken var derfor å oppmuntre Guds folk under denne forfølgelsestiden. Derfor er boken full av bilder på fryktelige motstandere av de kristne og Kristus – dragen (kap. 12); dyrene (kap. 13–14); gresshoppene fra helvete (kap. 9). Men i disse detaljene må vi ikke glemme at Johannes understreker at Kristi rike er evig. På mange måter er Åpenbaringsboken en kommentar til Daniels syn som beskriver jordens riker og deres forbigående herlighet sammenlignet med Guds og Kristi evige rike.³⁰ Kapittel 20 i

²⁶ Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers: Volume 8: The Twelve Patriarchs, Excerpts and Epistles, The Clementina, Apocrypha, Decretals, Memoirs of Edessa and Syriac Documents, Remains of the First Ages*, red. Arthur Cleveland Coxe, 560 ff.

²⁷ Suetonius, *Domitian*, 13.2. Her nevner Suetonius også at Domitian refererte til seg selv som *Deus et Dominus* («Gud og Herre»).

²⁸ Se sammenfatningen av den romerske økonomiske politikken: <https://web.archive.org/web/20081101003844/>, og <http://www.tulane.edu/~august/handouts/601cprin.htm>

²⁹ Pliny d.y., *Panegyric to the Emperor Trajan* (52.4–5). Caligula og Nero hadde tidligere lidt den samme skjebnen. Pliny beskriver den gleden alle hadde med å knuse Domitians statuer, men vi må også huske på at han sier dette i sammenheng med et lengre lovprisningsdikt til en keiser fra det nye dynastiet.

³⁰ Vi kunne enkelt la det være med den forklaringen at Åpenbaringsboken gir en bred beskrivelse av den pågående kampen mellom «ditt avkom og hennes» (1 Mos 3,15), en kamp som skal pågå helt til slutten på menneskehetens historie. Noen forsøker å identifisere særskilte romerske keisere med de forskjellige hodene til dyret som vi leser

Åpenbaringsboken er begynnelsen på den siste delen av boken hvor Kristi rikes herlighet og makt blir så levende beskrevet. Når vi kommer til kap. 21–22, blir Guds fiender nesten ikke nevnt. Deres makt og tilsynelatende herlighet varte bare en dag, og Satans «fremgang» og fall kan sammenlignes med det babylonske rikes flyktige vesen under Nebukadnesar – han som på den politiske arenaen var den fullkomne fienden til Guds folk i Det gamle testamentet og som ødela templet.³¹

I den større sammenhengen i Det nye testamentet er Åpenbaringsboken den eneste boken som vi kan betegne som utelukkende profetisk. Dens hovedformål var å åpenbare ting som skjedde og som skulle skje gjennom menneskets historie i det Satan, Guds fiende, som uansett allerede er beseiret og dømt, brenner av vrede og kriger mot de hellige helt fra Kristi himmelfart til hans gjenkomst. Dette ser vi tydeligst i kapittel 12 hvor Satans plan om å ødelegge Kristus («barnet») blir fullstendig tilintetgjort av Guds allmakt, og derfor vender han sine angrep mot kirken, «og hans raseri er stort, for han vet at hans tid er kort» (Åp 12,12). I tillegg til å være en profetisk bok, behaget det Den Hellige Ånd å bruke et *apokalyptisk* språk som er en spesiell språkform i Skriften som, på tross av at den er uvanlig, ligner på andre apokalyptiske avsnitt i Bibelen, framfor alt Daniel, Esekiel og Sakarja. Noe av det apokalyptiske språket er unikt for Åpenbaringsboken, framfor alt det ofte diskuterte «dyrets tall», tallet 666 (Åp 13,18). Selv om andre forfattere før Johannes også brukte uttrykket «tusen år» (Salme 90,4; 2 Pet 3,8), er det klart at Johannes brukte uttrykket på en annen måte. Her er det ikke en metafor, men heller et symbol. Det vi kan slutte oss til ut fra bokens innhold og dens apokalyptiske genre, hjelper oss til en nøyaktig forståelse av våre verser i Johannes' Åpenbaring 20.³²

Når det gjelder den greske teksten, fins det bare én viktig variant i manuskriptene vi bør nevne. Mange manuskripter – faktisk noen av de eldste greske manuskriptene og manuskripter som kommer fra forskjellige steder – har ikke med den første delen av 20,5: οἱ λοιποὶ τῶν νεκρῶν οὐκ ἔζησαν ἄχρι τελεσθῆ τὰ χίλια ἔτη. Ἀὕτη ἡ ἀνάστασις ἡ πρώτη. Oversettelse: «De andre døde ble ikke levende før de tusen år var gått.» I våre konservative lutherske kretser følger vi vanligvis de prinsippene for tekstkritikk som undervises ved Wisconsin Lutheran Seminary. Det betyr at vi finner fram til den opprinnelige teksten ved å bruke de eldste, best bevitnede og utbredte manuskriptene. Utelatelsen av den første delen av vers 5 *synes* å stemme med alle disse kriteriene.

Men i sin utmerkede kommentar til Åpenbaringsboken, framlegger prof. em. Louis Brighton grundig andre overveielser angående vers 5 som også må tas med i betraktning. For eksempel, selv om det ikke er det eldste manuskriptet, er Codex Alexandrinus (A) det beste vitnet for teksten til Åpenbaringsboken, og dette manuskriptet har med den første delen av vers 5. Til og med så tidlig som Hieronymus finner vi rettelsener til andre manuskripter som manglet disse ordene. Hieronymus tok dem med både i sin latinske revisjon av en kommentar til Åpenbaringsboken, skrevet av Victorinus (3. årh.), og i sin oversettelse av Bibelen, Vulgata. Vi

om i Åp 17,9–11. Ett eksempel på dette, se Robert H. Gundry, *A Survey of the New Testament*, 5. reviderte utgave (Grand Rapids: Zondervan, 2012), 550.

³¹ Babylon, sammen med Bileam, var erkeheretikerne som forførte Israel. Det er selvfølgelig ikke tilfeldig at disse to er sterkt framtrepende også i Åpenbaringsboken.

³² Det fins en fin sammenfatning av den apokalyptiske genren i *The Lutheran Bible Companion, Volume 2: Intertestamental, New Testament, and Bible Dictionary* (St. Louis: Concordie Publishing, 2014), 778–80.

skal også merke oss at de fleste manuskripter som mangler ordene, tilhører den bysantinske og syriakiske manuskriptgruppen. Brightons forskning her er fullstendig og overbevisende,³³ og i dag blir ikke en gang denne utelatelsen nevnt i den aller siste utgaven av United Bible Society's greske nytestamentes (UBS 5) tekstkritiske apparat. Det synes som at årsaken til utelatelsen var at setningen avbryter den logiske flyten i versene. Men likevel, Victorinus var en tidlig kristen premillennialist³⁴ og burde ha lest tankegangen i teksten med en annen forutsetning, nemlig om hva som skulle skje og i hvilken rekkefølge. Det fins enighet blant dagens forskere om at den første delen av vers 5 er autentisk, og som vi skal se, er disse ordene faktisk helt avgjørende for en riktig forståelse av Åp 20,1–6.

Iib: Viktige spørsmål i Johannes' Åpenbaring kap. 20

Som jeg nevnte ovenfor, kan vi besvare spørsmålet, «Hva er de 'tusen årene'?» ved først å svare på noen av de andre spørsmålene som Åp 20 vekker.

Hvordan og når blir Satan «bundet»?

La oss se på den første delen av Åp 20 igjen:

Og jeg så en engel stige ned fra himmelen med nøkkelen til avgrunnen og en stor lenke i hånden.² Han grep dragen, den gamle slangen, som er djevelen og Satan, og bandt ham for tusen år.³ Så kastet engelen ham i avgrunnen, låste igjen og satte segl over den, så han ikke lenger skulle forføre folkene, ikke før de tusen år var gått. Etter det skal han slippes løs en kort tid.

Premillennialister ønsker å lese Åpenbaringsboken som en tidslinje med hendelser som følger etter hverandre og som beskriver slutten av verdenshistorien. Men apokalyptiske visjoner er «utenfor tiden»-erfaringer og ikke en kronologisk liste over hendelser. Dessuten antyder teksten selv at Åp 20 ikke har noen «timeplan».³⁵ Som Brighton forklarer: Når Johannes ønsker å antyde en slags «kronologi», begynner han vanligvis med ordene «Etter dette ...» etterfulgt av visjonen. Men her i 20,1 og igjen i 20,5 sier Johannes bare: «Og jeg så...», noe som antyder at han fokuserer på innholdet i visjonen, ikke på *tiden* for eller *rekkefølgen* av hendelsene. Så det er *ikke* nødvendigvis slik at fordi Jesus, rytteren på den hvite hesten, gjorde sin entré i kapittel 19, så *må* dette bety at hendelsene i Åp 20 inntreffer etterpå. Brighton skriver: «Hvis Johannes ønsket at leserne skulle forstå at de 'tusen år' (20,2–3) skal finne sted *etter* Kristi andre komme, ville han mest sannsynlig ha antydnet dette ved å benytte en frase som 'etter disse tingene' (μετα ταυτα) for å introdusere 20,1–10.»³⁶

Dette får betydning for hvordan vi tenker på «når» Satan ble/blir bundet. Siden Johannes er «utenfor tiden», behøver vi ikke å innskrenke «bindingen» til den ytterste dagen ved Jesu gjenkomst. Og det fins enda bedre grunner til at vi ikke bør gjøre det. Uttrykket «binde» finner vi igjen i andre, klarere skriftsteder som gir oss hjelp til tolkningen vår. Hvilke er disse? Ett er Jesu

³³ Brighton, *Revelation*, 545–46.

³⁴ Brighton, 537.

³⁵ Brighton, 546–47. Det følgende argumentet er hans.

³⁶ Brighton, 547.

lignelse i Matteus, Markus og Lukas³⁷ om å «binde den sterke». Konteksten er en konfrontasjon med fariseerne som anklaget Jesus for å drive ut demoner ved hjelp av Beelsebub . Etter å ha påpekt dårskapen ved logikken deres, antyder Jesus at han er kommet både for å binde den «sterke mannen» (Satan) og å rane ham. På samme måte nevnes det i Judas 6 at «de englene som ikke tok vare på sitt høye verv, men forlot sin egen bolig, dem holder han bundet i mørket med evige lenker til dommen på den store dagen» (Jud 1,6). Disse opprørske åndene, som Satan, er blitt «bundet» med lenker, og denne «bindingen» har allerede funnet sted.

Bare Jesus kan utføre denne oppgaven. Omtalen i begynnelsen av dette kapitlet av «en engel som holder nøkkelen til avgrunnen», kan bare være én person, den samme som identifiserte seg tidligere i boken som han som «har nøklene til døden og dødsriket», han som «lever i all evighet» (1,18). Han er den som «binder» med en «lenke». Dette er ikke helt bokstavelig en lenke laget av jern, selvfølgelig. Men ideen om en lenke som settes på Satan «må være noe som hindrer hans innsats og holder ham fra å gjøre det han gjerne ville ha gjort dersom han hadde full frihet til å handle.»³⁸ Uansett, Satan *har ikke* frihet til å gjøre som han ønsker; det er poenget.

Jesus utfører denne «bindingen» gjennom forkynnelsen av evangeliet.³⁹ Dette antydte han da disiplene hans kom tilbake fra sin første prekeneskursjon, og fortalte så ivrig at «til og med de onde åndene er lydige når vi nevner ditt navn!» (Luk 10,17). Med samme glede svarte Jesus, «Jeg så Satan falle ned fra himmelen som et lyn» (vers 18) og fortsatte med å forklare for disiplene den autoriteten han har gitt dem gjennom evangeliets embete, «makt over alt fiendens velde» (vers 19). Ja, det evige evangeliet (Åp 14,6) er Guds kraft til frelse for alle som tror (Rom 1,16–17).

Ikke bare ved evangeliets forkynnelse, men særlig ved den vellykkede fullføringen av sin frelsesgjerning, var det Jesus bandt Satan. Ved sin død og oppstandelse overvant han synd, død og helvete for alltid. På en veldig reell måte var det som skjedde på Golgata selve «Harmageddon-slaget» (Åp 19), og Jesus «stilte dem fram til spott og spe da han viste seg som seierherre over dem på korset» (Kol 2,15). Det var ved dette at Satan ble styrtet og mistet sin makt til å anklage mennesker for Guds ansikt (Åp 12,10).

Når vi forstår *hva* denne «bindingen» er, er det mulig for oss å forstå når bindingen skjer. Johannes nevner at denne bindingen av Satan varer i «tusen år». Hvis Satan mistet sin makt til å anklage (dvs. ble «lenket») i og med Kristi død og oppstandelse, må dette logisk bety at de «tusen årene» følger etter det. Med andre ord er de tusen årene nå; de er den nye paktens periode. Vi får et klart inntrykk fra disse versene av at like før den siste dagen vil Satan bli gitt litt mer frihet til å herje med verden, men selv dette kommer bare til å tillates under nøye overvåking fra historiens Herre. Dessuten refererer denne bindingen, «så han ikke lenger skal forføre folkene», til evangeliets verdensvide utbredelse, som Salme 72 har forutsagt. Millennialister mener at dette avsnittet handler om «den fullstendige politiske underleggelsen av verdens nasjoner under Kristus som tusenårig konge.»⁴⁰ – en politisk, ikke åndelig erobring. Til slutt, selv om det er sant

³⁷ Matt 12,29; Mark 3,27; Luk 11,21

³⁸ Becker, *Revelation*, 297.

³⁹ Becker, 298.

⁴⁰ Becker, 299.

at mange blir bedratt – for «bred er veien som fører til fortapelsen» (Matt 7,13) – så kaller, samlar og opplyser Gud sine utvalgte slik at de ikke blir ført vill (Matt 24,24).

Hva er den «første oppstandelsen»?

Det neste spørsmålet i Åpenbaringen kapittel 20 er dette: Hva er den «første oppstandelsen»? Millenialister har historisk sett forventet to *fysiske* oppstandelser, en ved Kristi tusenårsrikes komme, og en annen i forbindelse med dommen ved den store hvite tronen (den ytterste dag).

Her er teksten igjen:

⁴ Og jeg så troner, og noen satte seg på dem, og de fikk makt til å holde dom. Og jeg så sjelene til dem som var blitt halshugget på grunn av Jesu vitnesbyrd og Guds ord, de som ikke hadde tilbudt dyret eller dyrets bilde, og ikke tatt imot merket på pannen eller hånden. De ble levende og hersket som konger sammen med Kristus i tusen år. ⁵ Men de andre døde ble ikke levende før de tusen år var gått. Dette er den første oppstandelsen. (Åp 20,4–5)

Jeg vil gjerne igjen framheve kommentaren fra Brighton, at Johannes' vanlige stil *hvis han antyder en hendelses-rekkefølge* er å begynne med, «Etter dette ...» Men her begynner 20,4 ganske enkelt med, «Og jeg så ...» Dette skulle tilsi at Johannes *ikke* har «tiden» i tankene; han gir bare flere detaljer om den storslåtte visjonen som omfatter hele den nye paktens periode og hele boken hans.

Detaljene i avsnittet her støtter dette synet. Først kan vi merke oss at den første gruppen som nevnes av Johannes er de som hersker, dvs. som «fikk makt til å holde dom.» I stedet for å tenke på en apokalyptisk, himmelsk rettssal, gir andre (klarere) vers i Skriften oss god grunn til å tolke dette som en henvisning til noe som gjelder alle kristne. Tidligere, i kapittel fire, fikk Johannes i Ånden se Guds trone og omkring den troner for tjuefire eldste. Vi forstår disse tjuefire eldste som et symbolsk bilde på Kirken. At de sitter på troner, forsterker bare et annet levende bilde fra denne delen av boken, nemlig at de troende hersker med Kristus.

Kapittel fire er selvsagt en visjon om den himmelske tronsalen. Men hva med kristne her på jorden? Er det slik at vi også «dømmer» og «hersker» allerede nå? Apostelen Paul nevner spesielt at det å «dømme» er en del av det kristne liv: «Men det mennesket som har Ånden, kan dømme om alt, og selv kan det ikke bedømmes av noen» (1 Kor 2,15). Paulus utførte selv en slik bedømmelse i forbindelse med den umoralske broren i den korintiske menigheten: «Jeg har alt felt min dom over den som har gjort dette» (1 Kor 5,3). Det fantes ingen grunn til at korinterne skulle gå til rettsak mot hverandre (1 Kor 6), fordi de hadde fått Ånden til å dømme om motsetninger på en kristelig måte. En veldig tydelig måte Jesus ga sine troende myndighet til å dømme, er ved utøvelsen av nøklemakten (Matt 16; Joh 20, 20).

Det neste som nevnes om de som har vært med i den første oppstandelsen, er at de var blitt «halshugget», at de ikke hadde «tilbedt dyret» og heller ikke «tatt merket på sin panne eller hånd». Dette bør ikke betraktes som tre separate grupper av mennesker, men heller som en samlende beskrivelse av hele gruppen. Selv om martyrene ble dyrket som forbilder ganske tidlig

i kirkens historie,⁴¹ er det ikke nødvendig å *begrense* «dommerne» til bare denne gruppen. Visst finnes det en del martyrer i de kristnes rekker, men hvis vi holder oss til tolkningen av de «tusen årene» som den nye paktens tid, er det bedre å lese alle disse uttrykkene som beskrivelser av Guds folk som er «trofaste inntil døden» (Åp 2,10) og ikke skammer seg for å stå fram som Guds barn, selv om konsekvensene kan bli forfølgelse og død på grunn av troen.

Dette er den gruppen som «ble levende og hersket sammen med Kristus i tusen år»⁴². Den grammatiske aorist- (fortids-) formen på gresk her angir bare noe som er fakta⁴³. Og hva er fakta? At de troende i løpet av de «tusen årene» «ble levende». I stedet for å introdusere ideen om to oppstandelser – en ide som ikke støttes noe annet sted i Skriften – kan vi belyse den rette betydningen ved å se på hvordan klarere skriftsteder bruker uttrykket «oppstandelse». Det er klart at, som i det store oppstandelseskapitlet i 1 Kor 15 eller i Johannes 11, hvor Jesus snakker om oppstandelsen ved Lasarus' grav, så viser sammenhengen tydelig at Skriften der taler om en fysisk kroppslig oppstandelse. Men dette er ikke den eneste måten uttrykket brukes på. Jesus selv snakket i Johannes 5 om *omvendelse* som en oppstandelse. Og i det avsnittet kan vi legge merke til at Jesus, når han snakker om denne oppstandelsen/omvendelsen, beskriver den som noe som *allerede* har skjedd i en troendes liv:

Sannelig, sannelig, jeg sier dere: Den som hører mitt ord og tror på ham som har sendt meg, har evig liv og kommer ikke for dommen, men er gått over fra døden til livet.

²⁵ Sannelig, sannelig, jeg sier dere: Den time kommer, ja, den er nå, da de døde skal høre Guds Sønnens røst, og de som hører, skal leve. ²⁶ For slik Far har liv i seg selv, har han også gitt Sønnen å ha liv i seg selv, ²⁷ og han har gitt ham myndighet til å holde dom fordi han er Menneskesønnen.

²⁸ Undre dere ikke over dette, for den tiden kommer da alle de som er i gravene, skal høre hans røst. ²⁹ De skal komme fram, og de som har gjort det gode, skal stå opp til livet, men de som har gjort det onde, skal stå opp til dom. (Joh 5,24–29)

Så her også beskriver Jesus *to* oppstandelser. Den ene er åndelig (omvendelsen), den andre er fysisk (når mennesker «kommer fram fra gravene»). Men legg merke til hvordan Jesus beskriver den som tror på ham. Denne personen har *allerede* evig liv og har *allerede* «gått over fra døden til livet». «Det viktige teologiske poenget er at Johannes skriver om *evig liv og oppstandelse som nåværende realiteter* for den kristne.»⁴⁴

Apostelen Paulus bruker lignende bilder i det berømte kapitlet der han beskriver den kristne dåpen, i begynnelsen av Rom 6:

Hva skal vi da si? Skal vi fortsette å synde så nåden kan bli enda større? ² Slett ikke! Hvordan kan vi som døde bort fra synden, fremdeles leve i den? ³ Eller vet dere ikke at alle vi som ble døpt til Kristus Jesus, ble døpt til hans død? ⁴ Vi ble begravet med ham da

⁴¹ F.eks. *Polykarps martyrium*, Origenes' *Formaning til martyrium*, og særlig brevene fra Ignatius av Antiokia skrevet underveis til Roma der martyrdøden ventet ham.

⁴² Jf. Svenska Folkbibeln: «De levde och regerade med Kristus i tusen år», og Bibelen 2011: «De ble levende igjen og hersket som konger sammen med Kristus i tusen år». (Overs. anmerkn.)

⁴³ καὶ ἔζησαν καὶ ἐβασίλευσαν (Åp 20,4 BGT)

⁴⁴ Brighton, *Revelation*, 562, fotnote #71.

vi ble døpt med denne dåpen til døden. Og som Kristus ble reist opp fra de døde ved sin Fars herlighet, skal også vi vandre i et nytt liv.⁵ Har vi vokst sammen med Kristus i en død som er lik hans, skal vi være ett med ham i en oppstandelse som er lik hans.⁶ Vi vet at vårt gamle menneske ble korsfestet med ham, for at den kroppen som er underlagt synden, skulle tilintetgjøres og vi ikke lenger skulle være slaver under synden. (Rom 6,1–6)

Så da kan vi i lys av disse klarere skriftstedene komme fram til en god konklusjon angående hva den «første oppstandelsen» egentlig er. Avsnittet fra Åp 20 taler *ikke* om to *fysiske* oppstandelser⁴⁵, men beskriver med uttrykket «første oppstandelse» de som ved Guds nåde og Åndens gjerning har kommet til tro. Disse troende lever i de «tusen årene» (den nye paktens tid)⁴⁶ og er blitt adoptert inn i den himmelske kongens familie. De eier allerede det privilegium å være arvinger til riket, og gjennom Ordet utøver de dømmekraft og autoritet i sin tid her på jorden på en åndelig måte, en dom og autoritet som har Kristi kraft i seg og som også er sterk nok til å «binde» Satan. Dette skjer særlig ved bruken av nøklemakten som Kristus ga til sin kirke på jorden (Joh 20).

Til slutt i denne delen: Johannes nevner også at «de andre døde ble ikke levende før de tusen år var gått.» Ja, vi bekjenner i trosbekjennelsen at alle mennesker skal stå opp ved Jesu gjenkomst. Dette inkluderer «de døde», dvs. de uomvendte, de vantro. I dette livet da de hadde sin nådetid, gikk de aldri «over fra død til liv»; de ble født «døde i misgjerninger og synder» (Ef 2,1) og ble værende slik. Dette er ikke etter Guds gode og nådige vilje, men på grunn av menneskets syndige hjerte som står imot Guds nådige kall og innbydelse til tilgivelsen og livet. De vantro kommer bare til å oppleve en oppstandelse, og det blir en oppstandelse til å stå foran himmelens og jordens dommer, naken uten Kristi rettferdighets drakt.

Hva er «den annen død»?

Når vi har en rett forståelse av hva «den første oppstandelse» er, blir det enkelt å forklare hva «den annen død» er.⁴⁷ Teksten:

Salig og hellig er den som får ta del i den første oppstandelsen. Over dem har den annen død ingen makt. De skal være Guds og Kristi prester og herske som konger sammen med ham i tusen år. (Åp 20,6)

En teolog (beklager, jeg ikke husker hvem!) sa en gang: «Hvis du bare er født en gang, dør du to ganger. Men dersom du er født to ganger, dør du bare én gang.» Dette er faktisk et bra sammendrag av hva Johannes kommuniserer med visjonens ord her (samt i budskapet til Nikodemus i Johannes 3). De som er blitt levende ved evangeliet, trenger ikke å frykte noe som har med «den andre døden» å gjøre. Den «første døden» er uunngåelig for alle, for «slik rammet

⁴⁵ Noen hevder at det greske verbet ἀνίστημι («å reise opp») *bare* kan referere til en *fysisk* oppstandelse. Men Brighton (564) viser at nettopp dette verbet i Ef 5,14 brukes til å beskrive en *åndelig* oppstandelse. Så det lingvistiske argumentet fra visse millennialister holder ikke mål.

⁴⁶ Dvs. tiden mellom Kristi himmelfart og gjenkomst.

⁴⁷ Brighton, *Revelation*, 566, fotnote #82 hvor han siterer P.E. Hughes: «Akkurat som omtalen av 'den annen død' klart viser at det fins en første død, så tilsier også omtalen av 'den første oppstandelse' helt klart at det fins en annen oppstandelse.» (Hughes, *Revelation*, 213)

døden alle mennesker fordi alle syndet» (Rom 5,12). Selv troende – med mindre Jesus kommer tilbake først – må passere gjennom dødens dal (Sal 23). Men vi frykter ikke for noe ondt. Den gode Hyrden som «var død, men nå lever i all evighet» (Åp 1,17) vet hvordan lede oss trygt gjennom til den andre siden. Det er ingen fordømmelse for dem som er i Kristus Jesus (Rom 8,1), og fordi vi står i nåden, er den fysiske døden bare en søvn, så vi kan synges med salmedikteren: «Og graven som lukker oss inne er nå bare porten til himmelen.»

Men denne «annen død» er visselig skremmende og fryktelig. Paulus beskriver det ganske enkelt som å være utestengt fra Guds nærhet, «borte fra Herrens ansikt» (2 Tess 1,9). Tenk på det ..., og skjelv! Selv her i dette livet, blir vantro *ikke* avskåret fra alle Guds velsignelser, for Gud «lar det regne over rettferdige og urettferdige» (Matt 5,45). Men disse er bare *timelige* velsignelser. Åndelige velsignelser – de virkelige skattene Gud har å gi – kommer på bare en måte, gjennom troen på Kristus. Men i «den annen død» blir de vantro avskåret fra *alle* Guds velsignelser og godhet, og for all evighet. Med god grunn beskriver Jesus det ofte som å «gråte og skjære tenner» (for eksempel i Matt 8,12).

Men evangeliets trøst er denne: «Salig og hellig er den ... over dem har den annen død *ingen makt*.» På gresk står det egentlig «har *ingen autoritet* over dem». Kristus, vår kjære Frelser, har full kontroll og vil berge oss fra ethvert ondt angrep og føre oss inn i sitt himmelske rike (2 Tim 4,18).

I takknemlighet, fordi vi er blitt gjort hellige i hans øyne på grunn av Kristi frelsesverk, lever vi nå denne tiden vår her i verden mens vi venter på Kristi gjenkomst som «prester og konger». ⁴⁸ På den måten er vi nært forbundet med vårt Hode, som åpenbarer seg for Johannes i begynnelsen av Åpenbaringen som en «preste-konge» som har «gjort oss til et kongerike, til prester for Gud, sin Far – ham tilhører æren og makten i all evighet» (Åp 1,6). Som troende lever vi nå på jorden og regjerer sammen med Kristus i hans rike gjennom evangeliet, og vi tjener med glede som verdige prester som gjennom dåpen er blitt innviet til denne spesielle tjenesten for Gud.

En siste bemerkning her. Millennialister peker på at Johannes her på gresk bruker to greske futurumformer («De *skal* være prester og de *skal* herske som konger») for å understreke at han tenker på to hendelser som ligger i framtiden, når Kristus kommer tilbake med tusenårsrikets herlighet. Det er korrekt at dette er greske futurumformer. Men vi må huske på at på gresk angir en futurumform ikke bare framtid. Noen ganger har futurumformen en imperativ kraft, og fungerer som bydeform, for eksempel når de ti bud oversettes til gresk fra hebraisk: «Du skal ikke stjele.» I et slikt tilfelle pålegger taleren lytterne sin egen vilje. Det fins også noe som grammatikere kaller «gnomisk» futurum, en nøytral framtidsform. «Ideen er ikke at en ser mot en bestemt hendelse, men at slike hendelser er virkelighetsnære. I gnomisk futurum er handlingen uavhengig av tid.» ⁴⁹

⁴⁸ Bildet om «preste-kongen» har en framtrødende plass i Skriften og har sine røtter tilbake til Melkisedek. Dette uttrykket fortjener mer enn kun noen få setninger som kommentar! Men helt kort vil jeg bare nevne at bildet av «preste-kongen» var særlig mye brukt i litteraturen fra den intertestamentale perioden, som bl.a. er funnet ved Dødehavet, nær Qumransamfunnet. Det kan ha vært en reaksjon mot det korrupte «preste-kongelige» hasmoneiske dynastiet, som i århundret før Kristus på urett vis forente de to embetene.

⁴⁹ Daniel B. Wallace, *Greek Grammar Beyond the Basics: An Exegetical Syntax of the New Testament with Scripture, Subject, and Greek Word Indexes* (Zondervan, 1997), 569–71.

Til slutt – hva er så «de tusen år»?

Dette siste spørsmålet besvarer nå nesten seg selv ut fra eksegesen (tekstutlegningen) vi nettopp har gjennomgått. Kort sagt har vi det syn at «de tusen årene» handler om tiden mellom Kristi himmelfart og hans gjenkomst. Vi kan også kalle denne perioden for «den nytestamentlige tiden», «den nye pakts tid», eller som i Peters sitat fra Joel i Apostlenes gjerninger kapittel 2, ganske enkelt «de siste dager». Alle disse uttrykkene betyr det samme. Dr. Siegbert Becker gir et bra luthersk sammendrag av hvordan det er best å forstå «de tusen årene»:

For den enkelte troende er dette tiden mellom hans omvendelse og dagen da også hans kropp blir oppreist for å ta del i den friheten som sjelen har kjent ved troen hele denne tiden. For kirken som helhet er dette hele perioden fra omvendelsen av den nytestamentlige kirkens første medlem og til den dagen da alle troende skal få sine herliggjorte kropper fra ham som skal forvandle våre skrøpelige kropper og gjøre dem like hans herlighetskropp. For han har makt til å legge alt under seg.⁵⁰

Vi kan også merke oss at «de tusen årene» *ikke* er et slags synonym for «evigheten». Det betyr i stedet *en bestemt periode som vil ha en begynnelse og en slutt*. Men selv om det er en *bestemt* periode i Guds plan, betyr ikke det at det må være en *bokstavelig* 1000-årig periode. Bibelen bruker andre steder uttrykket «tusen år» i metaforisk (billedlig) betydning. Mest kjent er Peters ord om at en dag er som tusen år for Herren (2 Pet 3,8), som trolig er en henvisning til noe lignende Moses uttrykte i Salme 90,4. Poenget med billedbruken i disse versene er å uttrykke at for den evige Herren Gud er tiden irrelevant. Det er trøsterikt for den kristne at for Gud er «de tusen årene» noe kortvarig, og Satans makt er bare et «blikk» på evighetens skjerm. Men tenk også på hva Herren sier i Salme 50,10: «For mine er alle dyr i skogen og villdyrene på de tusen fjell.» Selvfølgelig mener Gud ikke «nøyaktig tusen fjell ... og ingen flere». Nei, «tallet 'tusen' er et *fullkommenhetens tall* som henviser til alle fjellene på jorden og alt som lever på dem, som noe som tilhører Gud.»⁵¹

En av hovedgrunnene til at folk har problemer med å tro at «tusenårsriket» faktisk er *nå* – og i stedet lengter etter noe annet – er at de ikke betrakter uttrykket «riket» med troens øyne eller hører Jesu ord «mitt rike er ikke av denne verden» (Joh 19) med troens ører. Som det jødiske folket på Jesu tid, lengter de etter en jordisk, strålende hersker som kan drive ut romerne. Kristi herredømme ser i deres øyne ikke særlig strålende ut her i denne verden. De kan kanskje være mer villige til å godta ideen om at nå er samtidig tiden for den store trengsel, for verden ser faktisk ond ut iblant. Men «triumf» og «herlighet» og «herredømme»? Nå?

Men, som Elia dekket til ansiktet og gikk ut da han hørte «lyden av en svak susing» fordi Herren skulle tale til ham (1 Kong 19), så kan også vi, opplært til å se på verden med åndelige øyne, merke at Kristus hersker over alt omkring oss. På langfredag ble Jesus overlatt helt til seg selv. «Kirken» begynte med en mann, Gud-mannen. Men hva har skjedd senere! Evangeliet har nådd fram helt til Norge og Minnesota! Og når kristne i Østen lukker øynene med bønn på leppene sine, står de kristne i Vesten opp for å møte en ny dag med en morgenbønn, slik at fra

⁵⁰ Becker, *Revelation*, 19.

⁵¹ Brighton, *Revelation*, 552. Videre har han en lignende bra kommentar angående «tusen vintrær» i Jes 7,23.

soloppgang til solnedgang hver dag blir Herrens navn hele tiden lovprist. Vi ser kongeriket komme og Kristi herredømme ved hver dåp, hver nattverdsfeiring. Vi leser historie og ser hvordan evangeliet beveger seg fra sted til sted etter hvert som Ånden kaller mennesker til tro, fra hver stamme, språk og rase under himmelen – en skare som ingen kan telle (Åp 7). Med troens øyne ser vi at jorden faktisk er full av Herrens godhet og herlighet, som han har lovet. Ja! Selv nå, som Salme 2 forutsa om Messias, styrer han midt iblant fiendene sine.

III. Millenialismen fører med seg visse farer for den åndelige helsen

Nå har vi gjennomgått noen av de historiske ideene som har oppstått gjennom tidene om et tusenårsrike, og vi har sett nærmere på det viktigste bibelstedet om dette, nemlig Åp 20. Vi har nøyaktig undersøkt teksten i Skriften og kommet til den konklusjon at de «1000 årene» som Johannes nevner, bør tolkes som et symbolsk tall som refererer til en fullstendig – men likevel definert – tidsperiode, bestemt av Gud, historiens Herre. Det er særlig Åpenbaringsbokens kontekst, nemlig at den er skrevet i den apokalyptiske sjangeren, som støtter denne konklusjonen.

Likevel kan jo spørsmålet melde seg: Må vi være så insisterende på tolkningen av Åp 20 som vi er? Er det så skadelig å ha en annerledes tolkning av «de 1000 år»? Er en korrekt forståelse av tusenårsriket absolutt nødvendig for å bli frelst? Når vi står foran Kristi domstol, kommer han virkelig til å spørre oss om hvordan vi egentlig forstår Åp 20? Eller, for å si det på en annen måte, er tusenårsriket og en korrekt forståelse derav, det som dogmatikere kaller en «fundamental lære» i Skriften?

Kanskje er det nyttig å her gjennomgå ganske kort hva lutherske teologer mener når de skiller mellom «fundamentale» (grunnleggende) og «ikke-fundamentale» (ikke-grunnleggende) lærer i Bibelen. Da vil jeg følge den fine presentasjonen av temaet vi finner i professor emeritus Daniel Deutschlanders nye lærebok i systematisk teologi, *Grace Abounds: The Splendor of Christian Doctrine*.⁵²

Innledningsvis minner Deutschlander oss om at når vi tar opp dette temaet, må vi starte med følgende spørsmål: hva er hovedformålet med Bibelen? Hvis vi skal skille mellom fundamentale og ikke-fundamentale lærer, må den bedømmelsen gjøres under henvisning til dette første spørsmålet. Svaret på spørsmålet er godt bevitnet i Skriften, og svaret består av tre viktige deler.

1) Gud ga oss sitt hellige Ord for å «gi oss visdom til frelse ved troen på Kristus Jesus» (2 Tim 3,15). Eller, vi kan tenke på hvordan Johannes avslutter sitt evangelium:

Jesus gjorde også mange andre tegn for øynene på disiplene, tegn som det ikke er skrevet om i denne boken. Men disse er skrevet ned for at dere skal tro at Jesus er Messias, Guds Sønn, og for at dere ved troen skal ha liv i hans navn. (Joh 20,30–31)

Disse to skriftstedene (blant mange andre) framhever hovedformålet med Bibelen, at Gud ga oss den til vår rettferdiggjørelse og frelse.

2) Skriftens andre store hensikt er at Gud ga oss den for vår helliggjørelse, dvs., slik at etter at Ånden har ledet oss til å kjenne den sanne Gud og hans frelse gitt oss ved Jesus, sin Sønn, så

⁵² Deutschlander, *Grace Abounds*, 34–39.

leder den samme Ånden oss gjennom Ordet til også å leve «et liv som er verdig det kallet dere har fått» (Ef 4,1), som en takknemlig respons – et liv som er et «hellig offer» i glede over «Guds barmhjertighet» (Rom 12,1). Fordi vi er så svake, og av naturen så blinde i åndelige ting at selv etter at Ånden har ført oss til tro, er vi «trege til å tro» (Luk 24,25) Guds løfter, trege til å forstå hva det betyr å leve et virkelig gudfryktig liv i omvendelse og tro etter hans vilje, så lærer Gud selv oss «den gode og rette vei» (1 Sam 12,23), slik at hele livet vårt kan være et liv i tro og takknemlighet til Gud for frelsen. Eller som forfatteren av Hebreerbrevet sier det: «Derfor: Siden vi får et urokkelig rike, så la oss være takknemlige og med takk gjøre vår tjeneste i gudsfrykt og ærefrykt, til glede for Gud» (Hebr 12,28).

3) Og så, den tredje store hensikten: Gud ga oss sitt hellige ord som et vitnesbyrd om Guds egen store herlighet, «til lov og pris for hans herlighet og nåde» (Ef 1,6). Enten mennesker trodde på ham eller ei, enten noen kom til tro eller ikke, så er det Gud gjorde for å frelse verden, i hele verdens påsyn, uansett en ærefull bragd som fortjener evig anerkjennelse og heder fra alle levende skapninger. Som Jesaja vitnet: «Herren viser sin hellige arm for øynene på alle folkeslag. Hele jorden får se frelsen fra vår Gud» (Jes 52,10). Og som Paul forteller oss i den berømte salmen fra Filipperne 2, at – enten de vil eller ikke – «hvert kne bøye seg, i himmelen, på jorden og under jorden, og hver tunge skal bekjenne at Jesus Kristus er Herre, til Gud Faders ære!» (Fil 2,10–11)

Dette er de tre delene av svaret angående hvorfor Gud ga oss sitt hellige ord. Derfor, når en skal bedømme hva som er *fundamentale* og *ikke-fundamentale* lærer, må enhver bedømmelse gjøres i lys av dette utgangspunktet, hovedhensikten med Bibelen.

Men, hvorfor gjøre noe slikt skille i det hele tatt? Vi gjør det fordi vi innser at kristne er på ulike nivåer med hensyn til forståelse. Min pastorkollega sa i en preken en gang at frelsen er som å eie en svært verdifull diamant. En kristen, som erkjenner diamantens fantastiske skjønnhet og verdi, sørger da for å låse den inn i et pengeskap eller i banken slik at en ikke mister den. Mens en annen kristen, som har mindre forståelse for dens store verdi, velger å gå omkring med diamanten i lomma. Kanskje vi gisper og bekymrer oss for vår kristne venn som er så lite nøye med å passe på den dyrebare gaven, og vi prøver kanskje å hjelpe ham til å forstå verdien av den. Men uansett er det sant at *begge* disse kristne er i besittelse av den dyrebare frelsesjuvelen. Ingen forskjell der. Røveren på korset, som døde ved siden av Guds Sønn, visste absolutt ikke like mye om Jesus som disippelen Johannes, som sto ved korsets fot sammen med Maria. Likevel sa han med sin enkle tro: «Jesus, husk på meg når du kommer i ditt rike!» Og Jesus svarte: «Sannelig, jeg sier deg: I dag skal du være med meg i paradis» (Luk 23,42–43). Denne episoden er et mektig vitnesbyrd og bevis for det Skriften forkynner: «Hver den som påkaller Herrens navn skal bli frelst» (Rom 10,13).

Men da vil kanskje en «minimalist» hevde litt arrogant: «Javel, så da *er* det sant at læren egentlig ikke betyr noe! Alt vi trenger å vite er at Jesus døde for våre synder, og det er også alt vi bør kreve at folk skal vite for å betrakte dem som medkristne!» Martin Franzmann, en teolog fra Missourisynoden, skrev en gang om den kristne gudstjenesten, og besvarte da et lignende argument når det gjaldt musikken i gudstjenesten. En person hadde påstått at Gud er like fornøyd med en sang spilt på en plastfløyte som med en sang spilt på et flott orgel. «Det er sant ... dersom

Gud bare har gitt oss en plastfløyte. Men han har gitt oss så mye mer.»⁵³ Poenget til Franzmann? Hjertets innstilling er det som alltid har vært viktig for Gud. Gud ønsker at vi ærer ham, ikke med «det absolutte minimum» vi har å gi, men med det aller beste de troendes takknemlige hjerter har å gi.

Det samme er tilfelle her: Teologer skiller ikke mellom *fundamentale* og *ikke-fundamentale* lærer i et forsøk på å oppdage et «absolutt minimum» som er nødvendig for kristent liv og frelse.⁵⁴ Vi erkjenner gjerne at «svakere» kristne, som tross sine mangler kjenner Jesus som sin frelser fra synd og klamrer seg til ham i troen, tilhører de troendes familie. På samme måte medgir vi gjerne at hvis noen har feilaktige ideer om tusenårsriket, er det en ikke-grunnleggende lære i Skriften vi snakker om. Derfor er det å holde på denne gale oppfatningen ikke noe som *automatisk* og *i seg selv* utelukker noen fra Kristi kropp, kirken, og fra frelsen.

Men dette er *ikke* det samme som å si at ikke-fundamentale lærer er «mindre viktige» lærer i Skriften, det er heller ikke det samme som å si at en persons ukorrekte syn når det gjelder en ikke-fundamental lære er noe som bare skal tolereres. Det er *ikke* poenget. Professor Deutschlander gir god veiledning om hva som er kjernen i denne saken, nemlig vår *holdning*, vår *innstilling* til Guds hellige Ord og sannhetene han åpenbarer der:

Når vi snakker om ikke-fundamentale lærer, refererer vi bare til den nærhet eller avstand en lære har i forhold til formålene Gud oppgir i sitt Ord for inspirasjonen sitt Ord. Vi regner slett ikke noe av det Gud har sagt som uviktig eller noe vi bare kan kaste eller gjøre som vi vil med. Tidligere bemerket vi at et unikt aspekt ved kristendommen er at den er og må være teosentrisk, Gud-sentrert. Å kvitte seg med noen del av Guds ord eller kalle den uviktig og ikke verd å undervise i, er å gi opp kristendommens Gud-sentretthet. Det er å gå tilbake til antroposentrisk, menneskesentrert religion. For da tar mennesket avgjørelsene, setter seg til doms over Guds Ord, bestemmer selv hva som er verdifullt og hva som ikke er det. Ve dem som gjør slik! ...

På den måten å sette til side ikke-fundamentale lærer eller å erklære noen del av Guds ord for uviktig eller valgfri for troen og undervisningen, er svært farlig. Ikke bare er dette å fornærme Gud, som har gitt oss sannhetens ord. Det setter også troen på de fundamentale lærene i fare. ... Å avvise dem er å forkaste selve evangeliet. Det burde være åpenbart at noe slikt er ytterst risikabelt for troen og kan føre til at den dør

⁵³ Martin H. Franzmann, *Ha! Ha! Among the Trumpets* (St. Louis: Concordia Publishing, 1994). Funnet i prekenen «Theology Must Sing».

⁵⁴ I den amerikanske lutherdommens historie ble en slik «reduksjonistisk» holdning overfor de lutherske bekjennesskriftene en direkte foranledning til at mange konservative brøt med The General Synod og The General Council of Lutherans, og til grunnleggelsen av The Synodical Conference i juli 1872. Den ble organisert i Milwaukee av Illinois-, Minnesota-, Missouri-, Ohio-, og Wisconsin-synodene, samt Den Norske Synode. Det skal nevnes her at The General Council, som egentlig ønsket å stå for konfesjonell luthersk lære, tolererte millennialisme i sin midte (spesielt Iowasyoden var glad i denne), noe som førte til avskjed fra synodene som dannet den nye Synodical Conference. Synodalkonferansen varte til 1963, da Wisconsin-synoden offisielt brøt kirkefelleskapet med Missouri-synoden.

Hele historien om den kristne tro og lære, viser oss at når falske lærer først blir akseptert, bare øker de på. Så snart en begynner å tvile på én del av Bibelen, er det ingenting som hindrer en i å tvile også på andre deler. Så snart den ene delen blir fornektet, vil også andre deler uunngåelig bli fornektet. Til slutt, som historien både i Bibelen og i tiden etter den ble skrevet viser, blir Gud så frastøtt at han tar sitt Ord vekk.⁵⁵

Med denne forståelsen av hva som er ikke-fundamentale lærer, la oss nå vurdere hvilke farer som finnes for troen og livet dersom man har feilaktige meninger om tusenårsriket, ettersom falsk lære alltid er skadelig for troen, aldri til noen hjelp. Jeg skal ikke gjenta dette flere ganger, men vi tar altså som utgangspunkt forståelsen av at de største farene (som nevnt ovenfor) er at Guds ære forminskes, hans Ord dras i tvil, og at til slutt kommer troen på Skriftens hovedlærer også i faresonen. Nå vil jeg ta opp noen spesifikke måter disse tingene kan skje på, dvs. noen konkrete eksempler på at det å holde fast ved denne falske læren er skadelig for kristentroen og livet.

Først, og kanskje mest paradoksalt: Med sine store anstrengelser for å forberede mennesker på verdens ende ved å informere dem om forseggjorte tusenårsrikes-ordninger, lærer millennialistene faktisk folk til *ikke* å være forberedt på verdens ende *i dag*. Jeg ble minnet om dette på en spesiell måte en søndag jeg ledet et bibelstudium i menigheten min i Atlanta, Georgia. Det kom inn en gjest og satte seg ved bibelstudiet den dagen, og vi ønsket ham selvfølgelig velkommen og ba ham å bli med. Mens vi pratet, spøkte en av medlemmene mine (på en hyggelig måte) om hvor vanskelig han hadde hatt det på jobben i uken som gikk. Jeg bør nevne at bibelstudiet den dagen ikke hadde Åpenbaringsboken som tema, så vi snakket ikke om verdens ende. Jeg svarte (også på en hyggelig måte) på kommentaren hans om den vanskelige arbeidsuken: «Ah! Ikke vær bekymret, Rick! Jesus kommer snart. Kanskje allerede i dag, og da – ikke flere problemer!» Men til alles overraskelse, hørte vi plutselig en høy stemme – stemmen til gjesten vår – som ropte: «Det er umulig!» Jeg spurte: «Hva er umulig?» Han sa: «Jesus *kan ikke* komme tilbake i dag!» Nå var jeg blitt både nysgjerrig og giret til å forsvare flokken min. Så jeg sa: «Å? Hvorfor *kan ikke* Jesus komme tilbake i dag?» Gjesten, litt opprørt nå, sa: «Vel, først må det komme en bortrykkelse. Deretter slaget ved Harmageddon. Så må det bli en andre oppstandelse, og dommen foran den store hvite tronen ... og ...» Jeg avbrøt: «Nei, så vidt jeg vet er det slik at Gud er Gud og kan gjøre akkurat hva han vil. Og hvis han vil komme tilbake i dag, så kommer han tilbake i dag.» Jeg kunne heller ikke la være å spørre: «Er du klar for det?» Så avsluttet jeg samtalen ved å be om å få snakke med ham privat etter bibelstudiet.

Etter den samtalen satt jeg igjen med et sterkt inntrykk av hva som er en av de reelle farene ved millennialismen, nemlig at ved å forsøke å fastsette bestemte datoer eller hendelser i verden i forbindelse med Jesu gjenkomst, så forteller man faktisk folk at Jesus ikke kan komme tilbake i dag, heller ikke «som en tyv om natten», slik han har antydnet gjennom apostelen Paulus (1 Tess 5,2). Å tro på slike verdens ende-scenarier betyr at man ikke lytter til advarselen fra forfatteren av Hebreerbrevet: «I dag, om dere hører hans røst ...» (Hebr 3,15). Kristne er «adventsmennesker», klare for Herrens komme; vi «venter de dødes oppstandelse og et liv i den kommende verden» (Den nikenske trosbekjennelsen). I troen sier vi i dag og hver dag sammen med Johannes: «Kom, Herre Jesus!» (Åp 22,20)

Johannes' bønn om at Jesus må komme tilbake, leder oss til å tenke på en annen fare for troen som millennialismen fører med seg. Det er en fare som prof. Deutschlander nevnte ovenfor, men

⁵⁵ Deutschlander, *Grace Abounds*, 37–39.

som jeg vil framheve på ny her. Tilhengere av millennialismen har en tendens til – selv om det kan være utilsiktet – å flytte hele Skriftens fokus fra kristologi (læren om Kristus) til eskatologi (læren om endetiden). Med andre ord: Vi har nevnt noen ganger at Skriftens hovedhensikt er å vise oss Kristus som frelseren, slik at vi ved Åndens kraft tror på ham og blir frelst. Dermed er Skriften, etter Guds eget design, kristosentrisk, og hovedfokuset er, sett fra en systematisk teologisk synsvinkel, på soteriologi (læren om frelsen), ikke på eskatologi. Men å bli opptatt av å finne ut nøyaktig hvordan endetidene vil bli; å utvikle forseggjorte skjemaer som leser Bibelen og dens profetier som om det skulle være en dagsavis; å fremme en holdning om at den viktigste grunnen til at vi har Det nye testamente nå, er at vi skal finne ut når verdens ende kommer – alt dette er jo å ta fokuset vekk fra de sikre sannhetene om hvem Kristus er og hva han har gjort og flytte det over på forsøk på å finne ut av tider og stunder som Faderen har fastsatt av sin egen makt (Apg 1,7), – tidspunkt og datoer Jesus allerede har fortalt oss at han ikke kommer til å fortelle oss! (Apg 1,7 igjen). Igjen – det viktige nøkkelverset om Den hellige skrift sier at Bibelens hovedfokus er Jesus, og å «gi deg visdom til frelse ved troen på ham» (2 Tim 3,15). I ydmyk, stille, men likevel forventningsfull tro, går vi ut og lever livet vårt på det stedet Gud har plassert oss, klare til når som helst å bli enten kalt ut av dette livet eller å møte ham ved hans gjenkomst. Luther viser oss på sin alltid minneverdige måte en god holdning: Da han en gang ble spurt om hva han ville gjort hvis han visste at verdens ende skulle komme i morgen, svarte reformatoren ganske enkelt: «Jeg ville ha gått ut og plantet et tre.»⁵⁶

En tredje fare millennialismen utgjør for kristentroen og livet, er at hele opplegget med tusenårsrike-tenkningen er forankret i «triumfalisme». Med det mener jeg: det kommer fra en tanke om at vi, de ofte foraktede og forfulgte menneskene på jorden, endelig kommer til å få sjansen til å ha makten og styre med Kristus. Dette er en ånd som lukter av «de gode gutta vinner» og inneholder ikke så rent lite *skadefryd* – en tilfredshet over å se «skurkene» endelig få det de fortjener.⁵⁷ Hånd i hånd med denne tankegangen er ideen om å ha «triumferende kristendom» allerede her og nå, slik at vi virkelig utnytter kraften til kongen Kristus Kongen inni oss, som gjør oss i stand til å trampe Satan under våre føtter og overvinne fristelser. Ideen om triumferende kristenliv her og nå er påvirket av visjonen om hvordan kristendommen kommer til å seire til slutt. Selvfølgelig sier også vi sammen med Paulus at Gud gir oss seieren ved vår Herre Jesus Kristus (1 Kor 15,57). Og hele Åpenbaringsboken er jo «sangen om triumfen i det fjerne» (som Dr. Becker kalte den). Men faren ved «triumfalismen» ligger i dette: det er en ånd som sier at kristne *fortjener* å få rollene helt snudd om på, på grunn av alle de leie tingene vi opplever nå. Det er en ånd som mer enn antyder lengselen «tenk om bare vi kristne hadde hatt makten!»⁵⁸ En slik ånd ønsker egentlig ikke å ta opp sitt kors og følge smertenes mann, og ønsker ikke egentlig «først korset, deretter kronen». En slik triumfalisme ønsker seg en krone allerede nå ... og en større krone senere. Den forstår heller ikke at både den nåværende og fremtidige belønningen vi får, er helt og fullt en nådelønn, ikke noe vi har gjort oss fortjent til.

Dette er noen av farene for kristentroen og livet som jeg kan se er forbundet med troen på læren om tusenårsriket.

⁵⁶ Selv om det må innrømmes at dette sitatet ikke er å finne i Luthers skrifter og derfor er en ren anekdote.

⁵⁷ Et mildt eksempel: <https://www.christianpost.com/news/we-win-in-the-end.html>

⁵⁸ Denne millennium-tankegangen har hatt ikke så rent liten påvirkning på amerikansk politikk.

Noen konklusjoner til slutt

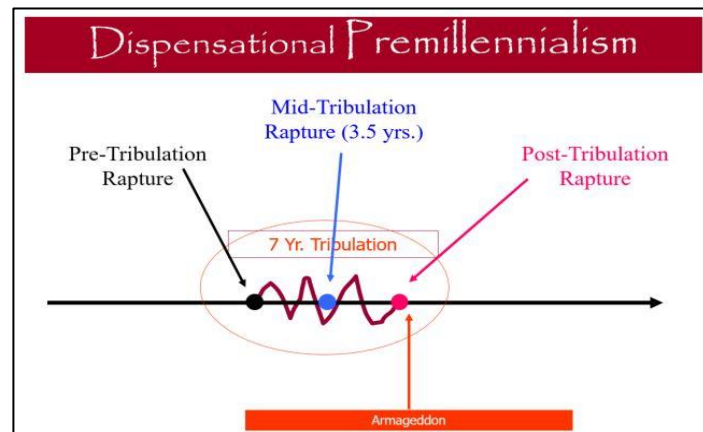
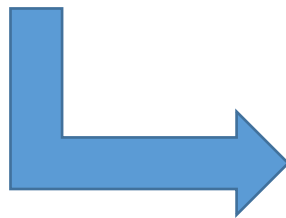
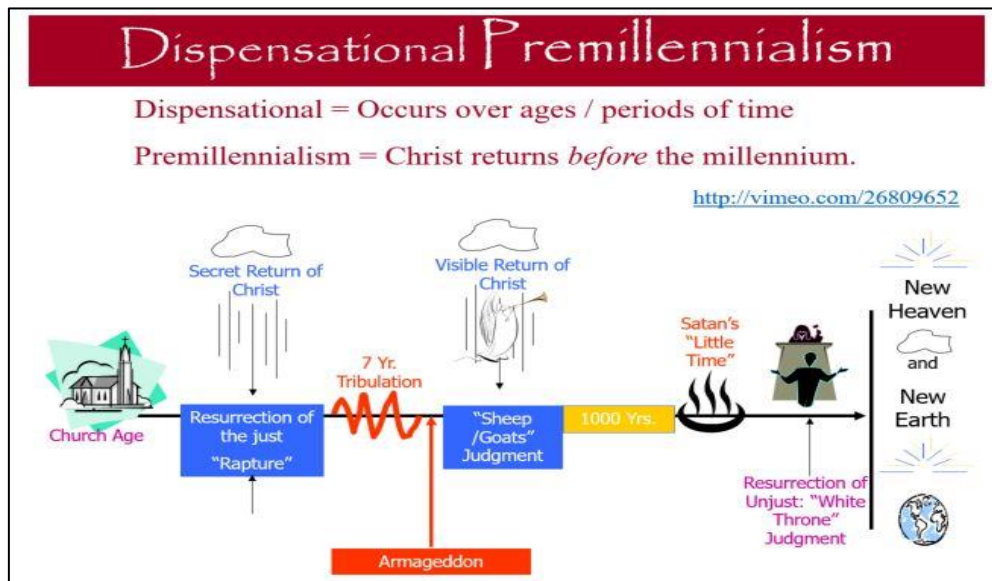
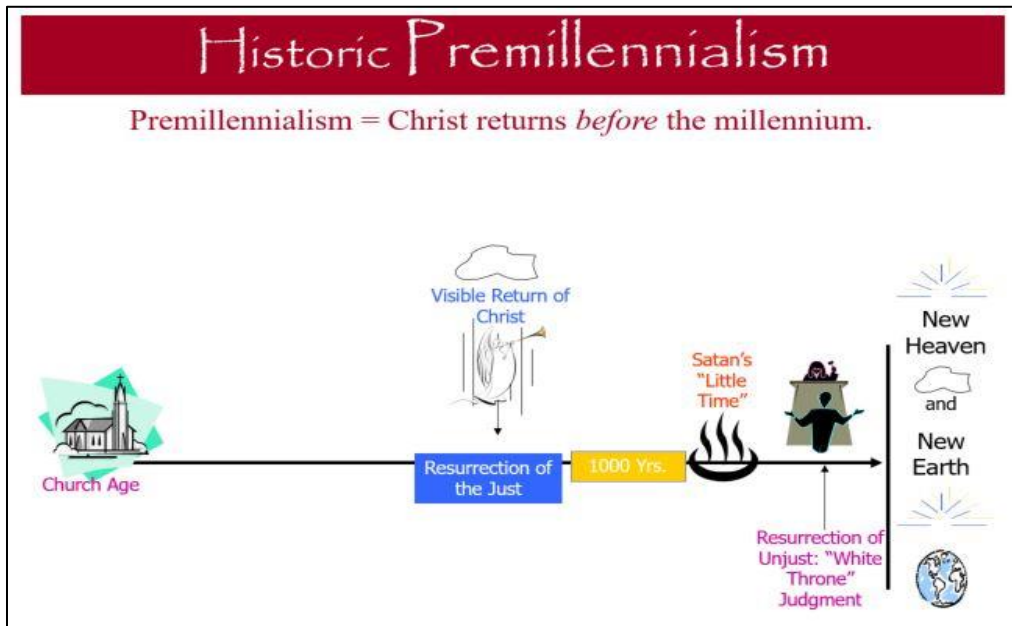
Et foredrag om «tusenårsriket» her ved kirkemøtet som fokuserer på «De siste tider» inspirerer til noen ekstra funderinger helt på tampen. Først, om det kan være slik at vi faktisk nå lever i «den korte tiden da Satan er sluppet løs» (Åp 20,3), der Gud med sin visdom og frelsesplan anser at dette er den rette veien å ta? Det vet bare Gud. Troende til alle tider har likevel følt at «slutten på alle ting er nær» (1 Pet 4,7) eller at «tiden er kort» (1 Kor 7,29). Den lutherske salmedikteren og medforfatter av Konkordieformelen, Nikolaus Selnecker, bønnfaller Jesus om at han må være oss nær «i disse siste dager»; «Vår tid er vond, det veit då du» (Det kveldar snøgt for denne verd, NoS 240). Som vi har sett i Åp 9, skildres Satan som løgnens far som sender ut løgnene sine som fæle gresshopper fra helvetets avgrunn for å pine mennesker. Og når vi ser den utrolige krigen mot sannheten som i vår tid foregår på internett og sosiale medier av mange slag, er det lett for oss også å tenke at dette må være den «korte tiden» da denne verdens fyrste utfører sitt siste angrep. Det har alltid vært vonde tider i denne syndige verden, selvfølgelig. Jeg husker faktisk min kjære professor John Brug, som kommenterte avsnittet i Predikerens bok der det står: «Si ikke: Hva kommer det av at alt var bedre i gamle dager enn nå? Du spør ikke slik om du er vis» (Fork 7,10). Han sa: «Sannheten er at det ikke har vært noen gode dager siden Edens hage.» Sant nok. Likevel virker det som om ondskapen øker. Vi husker Jesus sa at de siste dagene skal bli som «fødselsrier» (Matt 24,8). Slike rier øker jo også på, og tiden mellom dem blir kortere jo nærmere en kommer fødselen. Men når vi ser oss rundt i verden, begynner vi å lure, sammen med Jesus selv: «Når Menneskesønnen kommer, vil han da finne troen på jorden?» (Luk18,8)

Det er tider da jeg, sammen med alt Guds folk, kjenner meg virkelig motløs på grunn av ondskapen i verden og bare føler avsky. Jeg tror at James Tabors bedømmelse er korrekt, at det egentlige hjerteslaget bak all millennium-tenkningen «er et svar på ropet om *hvor lenge?*»⁵⁹ Og med Paulus lengter vi etter å «bli ikledd og omsluttet av vår himmelske bolig» (2 Kor 5,2). Men i slike tider sier jeg til meg selv: «Men tenk på alt hva Gud har sett av ondskap, gjennom hele menneskehetens historie. Og likevel elsket han fortsatt verden og sendte sin Sønn for å frelse alle mennesker.» Fantastisk. Og hvor utrolig stort det er at dette også, ved Guds nåde alene, inkluderer meg.

Det som da gjenstår for oss, er å leve i troen på Guds løfter. «Troen er sikkerhet for det som håpes, visshet om ting en ikke ser» (Hebr 11,1). Hvis et studium av Åpenbaringsboken kan lære troens mennesker noe, må det være dette: Gud har full kontroll på alt i himmel og jord, og i tråd med alle sine løfter i Kristus – som alltid er «Ja» – veileder han folket sitt trygt ut av denne «store trengsel» til en storslått og strålende framtid som han har beredt for alle de som med kjærlighet har ventet på at han skal komme (2 Tim 4,8). Med Luther ber vi ydmykt om at Gud selv «vil bevare oss og holde oss oppe, så djevelen, verden og vårt eget kjøtt ikke skal bedra oss ... og at vi, om vi blir fristet, likevel til sist må vinne og holde fast på seieren». Må Gud gi oss alle dette for Jesu skyld.

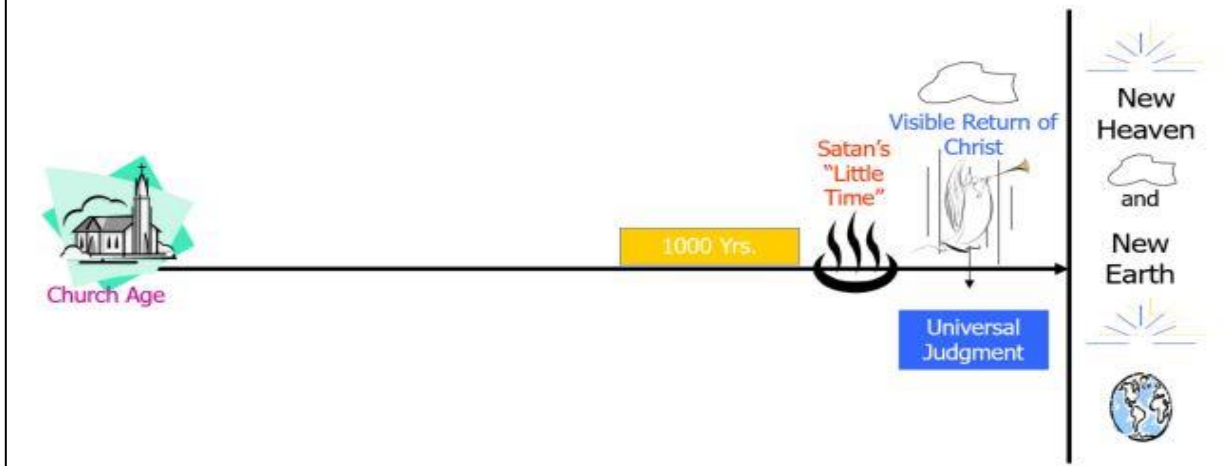
⁵⁹ Tabor, «Ancient Jewish and Early Christian Millennialism», 254.

Tillegg: Forskjellige millennialistiske oppfatninger

Postmillennialism

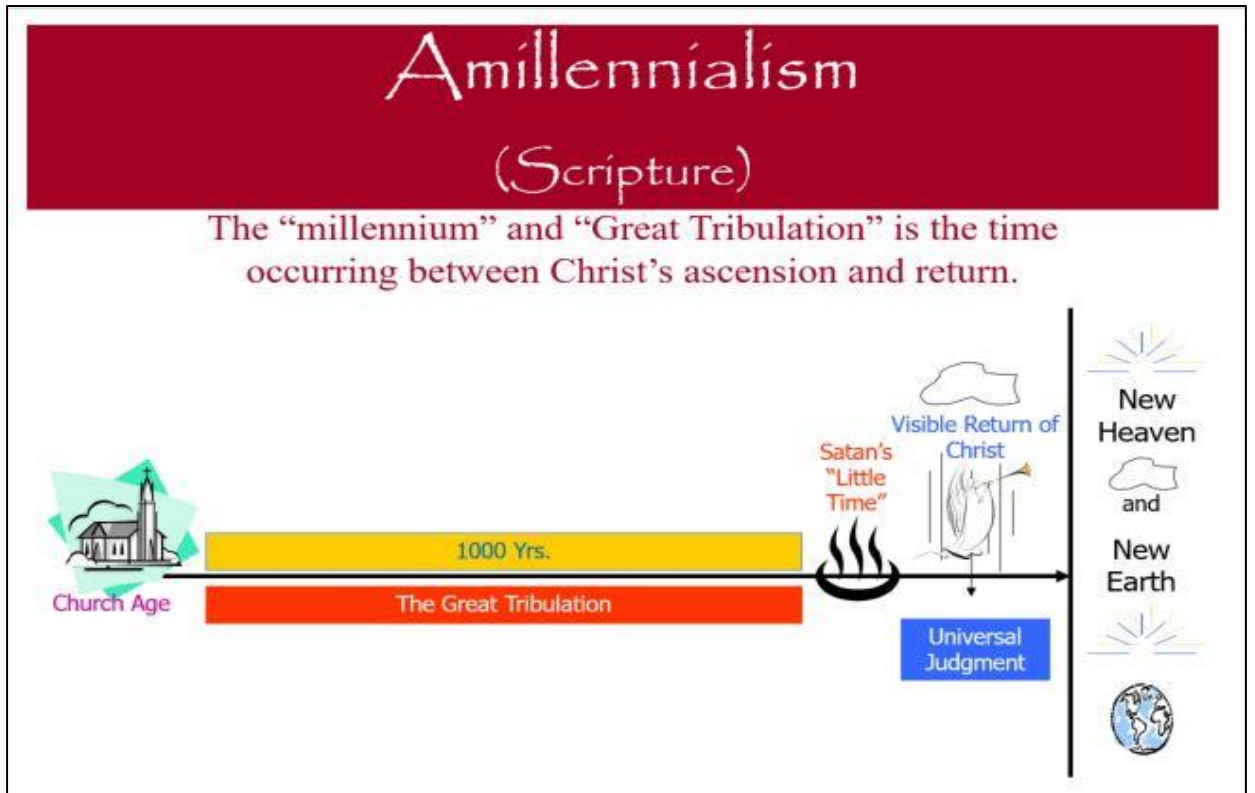
The world gets better and better, and eventually a “Golden Age” (millennium) dawns on the world.

Amillennialism

(Scripture)

The “millennium” and “Great Tribulation” is the time occurring between Christ’s ascension and return.

Kilder

- Becker, Siegbert W. *Revelation: The Distant Triumph Song*. Milwaukee, Wis: Northwestern Pub House, 1985.
- Brighton, Louis A. *Revelation*. Concordia Publishing House, 1999.
- Franzmann, Martin H. *Ha! Ha! Among the Trumpets*. Concordia Publishing House, 1994.
- Gundry, Robert H. *A Survey of the New Testament: 5th Edition*. 5. utg. Grand Rapids: Zondervan Academic, 2012.
- House, Concordia Publishing. *Lutheran Bible Companion Volume 2: Intertestamental, New Testament, and Bible Dictionary*. St. Louis: Concordia Publishing, 2014.
- Landes, Richard. "Millennialism." I *The Oxford Handbook of New Religious Movements*, redigert av James R. Lewis, 333–357. Oxford University Press, 2009.
- Mataxas, Eric. *Martin Luther: The Man Who Rediscovered God and Changed the World*. New York: Penguin Random House, 2018.
- Mayer, Jean-François. "Millennialism: New Religious Movements and the Quest for a New Age." I *The Oxford Handbook of New Religious Movements*, redigert av James R. Lewis og Inga Tøllefsen, 2:401–416. Oxford University Press, 2016.
- Moore, Rebecca. "European Millennialism." I *The Oxford Handbook of Millennialism*, redigert av Catherine Wessinger, 284–303, 2011.
- Nass, Thomas P. *End Times: Jesus Is Coming Soon*. Redigert av Curtis A. Jahn. 1. utg. Milwaukee, WI: Northwestern Publishing House, 2011.
- Roberts, Alexander, James Donaldson, og A. Cleveland Coxe, red. *Ante Nicene Fathers, Volume 1: Apostolic Fathers: 001*. Edinburgh: Eerdmans Pub Co, 1988.
- Schaff, Philip. *Ante-Nicene Fathers: Volume 8. The Twelve Patriarchs, Excerpts and Epistles, The Clementina, Apocrypha, Decretals, Memoirs of Edessa and Syriac Documents, Remains of the First Ages*. Redigert av Arthur Cleveland Coxe. CreateSpace Independent Publishing Platform, 2017.
- Shuck, Glenn W. "Christian Dispensationalism." I *The Oxford Handbook of Millennialism*, redigert av Catherine Wessinger, 515–528, 2011.
- Tabor, James D. "Ancient Jewish and Early Christian Millennialism." I *The Oxford Handbook of Millennialism*, redigert av Catherine Wessinger, 252–66, 2011.
- Weber, Timothy P. "Millennialism." I *The Oxford Handbook of Eschatology*, redigert av Jerry L. Walls, 365–383, 2007.
- Weinrich, William C., ed. *Revelation*. 1st edition. Vol. XII. Ancient Christian Commentary on Scripture New Testament. IVP Academic, 2014.
- Wessinger, Catherine. "Millennialism in Cross-Cultural Perspective." I *The Oxford Handbook of Millennialism*, redigert av Catherine Wessinger, 3–24, 2011..

Wilson, Bryan R. "Millennialism." I *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences (Second Edition)*, redigert av James D. Wright, 529–532. Oxford: Elsevier, 2015.